

Олександр Киселюк — теріолог, еколог, природоохоронець, дослідник ссавців Карпат

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zozzag@ukr.net; orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0523-133X>

ZAGORODNIUK, I. Oleksandr Kyseliuk, a mammalogist, ecologist, conservationist, and researcher of Carpathian mammals. — An essay on O. Kyseliuk, graduate of Uzhhorod University (1984), who has worked in the Carpathian National Nature Park (1986) and currently is deputy director for research. In 1998, he defended his dissertation titled ‘Populations of small-mammals of protected ecosystems of the Eastern Carpathians.’ His scientific interest is the study and conservation of both natural ecosystems and individual species. He actively works on monitoring systems of the biota and co-operates with various organizations on the conservation of ecosystems of the Carpathians. He has authored about 220 scientific publications.

Біографічні деталі

Киселюк Олександр Іванович народився 5 квітня 1961 р. в с. Микуличин Надвірнянського району Івано-Франківської обл. Трудову діяльність розпочав 1978 р. слюсарем у тресті «Закарпатбуд», проте 1979 р. вступив до Ужгородського державного університету, на біологічний факультет. 1984 р. почав працювати вчителем біології та хімії Здомишельської середньої школи, з 1985 р. — голова Товариства рятування на водах Ратнівської райради на Волині, з липня 1986 р. і дотепер — у Карпатському національному природному парку (КНПП). Два роки (1988–1990 рр.) був в аспірантурі Інституту екології рослин та тварин Уральського відділення АН СРСР (керівник — акад. В. М. Большаков); у 1998 р. захистив кандидатську дисертацію.

У 2007 р. отримав вчене звання старшого наукового співробітника (спеціальність «екологія»). Загальний трудовий стаж — 40 років, з них 35 років — у природоохоронній системі. З 2003 р. — заступник директора з наукової роботи КНПП, координує роботу 4 лабораторій: зоологічної, географічних досліджень, лісівничо-ботанічної та виміральної лабораторії аналітичного контролю та моніторингу, а також відділу пропаганди екологічної освіти, науково-дослідних розплідників з відтворення рідкісних видів тварин та ентомології.

Рис. 1. Олександр Киселюк. Фото автора, 4 жовтня 2013 р.

Ключові доробки в галузі теріології

Дисертація мала назву «Населення дрібних ссавців заповідних екосистем Східних Карпат» (керівник І. В. Загороднюк), захищена 18.05.1998 р. в Інституті зоології ім. Шмальгаузена НАН України.

Теріологічні дослідження Олександра Івановича стосуються ссавців заповідних територій Східних Карпат, передусім території Карпатського НПП. Серед інших варто назвати праці стосовно вивчення окремих груп ссавців — високогірної популяції мишака *Sylvaemus uralensis* (Киселюк 1993a), екоморфології гризунів роду *Arvicola* (Киселюк 1997), кажанів Карпатського НПП (Киселюк 1998), стан популяції вовка в КНПП (Киселюк 2001). Не меншу увагу дослідник приділяв і приділяє комплексам, особливо яскраво виразних у горах у зв'язку з біотопною різноманітністю та висотною поясністю. Серед них — праці про особливості вертикального поширення дрібних ссавців Українських (Киселюк 1993b), населення дрібних ссавців лісових екосистем північно-східного макросхилу Українських Карпат (Киселюк 2002), особливості угруповань дрібних ссавців високогірних лук Східних Карпат (Киселюк 2005).

За час роботи в Парку ним закладено та досліджуються 12 постійних та 18 тимчасових ділянок з вивчення видового складу, особливостей біотопного і вертикального розподілу ссавців. Розробив сім методик проведення досліджень та дві практичні рекомендації. Розробив та впровадив концепцію ведення фенологічних спостережень за явищами природи у гірських регіонах. Постійно проводить спостереження за рідкісними та загроженими видами хребетних, зокрема й ссавців, проводить їх картування, розробляє заходи щодо їх збереження. Зокрема, брав участь у розробці пакету Планів Дій з охорони рідкісних видів ссавців, опублікованих у виданні Мінприроди. Є одним з авторів книги «Сторінками Червоної книги» (Киселюк *et al.* 2001).

Опублікував більш як 220 наукових праць і 35 науково-популярних статей, близько третини яких повністю або частково стосуються вивчення теріофауни чи фауни в цілому, включно зі ссавцями. Серед них і огляди теріофауни, викладені у книжках «Теріофауна Карпатського біосферного заповідника» (Загороднюк *et al.* 1997) та «Карпатський національний природний парк» (розділ «Тваринний світ») (Киселюк *et al.* 2009).

Олександр Іванович є одним із засновників та організаторів національних Шкіл теріологів природно-заповідних територій та біологічних стаціонарів, започаткованих 2003 р. і провів ювілейну XX Теріологічну школу (з 30.09 до 5.10.2013) у Карпатському НПП.

Рис. 2. Теріологи, що були засновниками та учасниками I Теріошколи, у гостях в О. Киселюка під час XX теріошколи: І. Загороднюк, З. Селоніна, В. Покиньчерда, О. Киселюк.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Брав участь у реалізації багатьох проєктів з питань дослідження біорізноманіття, розширення мережі природно-заповідного фонду та покращення охорони природи. Зокрема, у рамках проєкту «Створення транскордонної мережі розвитку та просування туристичних та інвестиційних можливостей Івано-Франківської області та повіту Марамуреш Румунії» (2007–2009) був ініціатором створення екотуристичного візит-центру в м. Яремчі. У рамках проєкту «Збереження та стале використання природних ресурсів Українських Карпат» (2009–2012) був ініціатором створення літнього класу для дітей у КНПП, а в рамках проєкту «Без кордонів: облаштування природних стежок» (2012–2014) брав участь у облаштуванні трьох спостережних веж, встановлення 50 інформаційних стендів та підвісної дороги на верховому болоті. У рамках проєкту «Збереження карпатських пралісів» (2014–2017) досліджено стан старовікових лісів на ділянках перспективного розширення дев'яти національних парків, підготовлено документи на розширення трьох з них.

Брав участь у написанні 12 монографій з питань збереження природних комплексів карпатського регіону. Був відповідальним редактором матеріалів трьох наукових конференцій (1990, 2005 та 2010 рр.). Брав участь у підготовці та випуску 16 буклетів та 5-х карт про КНПП.

Був керівником практики у 14 студентів вищих навчальних закладів карпатського регіону (Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, Івано-Франківський національний технічний університет нафти й газу). Підготував 16 відгуків на автореферати дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. В останні роки часто залучається як експерт для проведення робіт з оцінки впливу на навколишнє середовище.

Заступник голови науково-технічної ради та низки комісій і комітетів КНПП. Був учасником близько 70 наукових нарад, семінарів, конференцій, симпозіумів, з'їздів та шкіл-семінарів з питань систематики, фауністики, популяційної екології, охорони природи, ГІС-технологій, де виступав з науковими доповідями з питань охорони та збереження природних комплексів Карпат. Є членом кількох громадських екологічних організацій («Мама-86-Яремче», «Екоплей»), «Туристична асоціація Івано-Франківщини», «Центр розвитку соціальних і ділових ініціатив м. Яремче», «Пробій») та засновником благодійного фонду «Карпатський благочин».

Про Олександра Івановича як визначного науковця і природоохоронця створено нарис у Вікіпедії (<https://bit.ly/3rSGJDP>). На честь названий новий вид галиць триби *Strobliellini* (Diptera) — *Eleniella kyseluci* Berest 2001.

За значний внесок у розвиток природоохоронної діяльності нагороджений у 2005 та 2011 рр. Почесними грамотами Державної служби заповідної справи України, у 2007 р. нагороджений медаллю III ступеня «За вклад у розвиток Яремчанщини». У 2010 р. — Почесна грамота Мінприроди України. У 2012 р. нагороджений медаллю «За заслуги перед Прикарпаттям».

Література

- Загороднюк, І., В. Покин'ячерда, О. Киселюк, Я. Довганич. 1997. Теріофауна Карпатського біосферного заповідника. Під ред. І. Смельянова. Інститут зоології НАН України, Київ, 1–60. (Серія: *Вестник зоології Supplements*, № 5).
- Киселюк, А. И. 1993а. *Sylvaemus uralensis* (Rodentiformes, Muridae) в Восточных Карпатах. *Вестник зоології*, № 4: 41–47.
- Киселюк, О. І. 1993b. Особливості вертикального поширення дрібних ссавців Українських Карпат. В кн.: *Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона*. Матеріали міжнародної конференції. Ужгород, 68–70.
- Киселюк, О. І. 1997. Еколого-морфологічні особливості двох видів нориць роду *Arvicola* (Rodentia, Arvicolidae) фауни Східних Карпат. *Вестник зоології*, № 5–6: 86–89.
- Киселюк, О. 1998. Кажани Карпатського національного парку. В кн.: *Європейська ніч кажанив '98 в Україні*. За ред. І. Загороднюка. Київ, 84–86. (Серія: Праці Теріологічної Школи; Вип. 1).
- Киселюк, О. І. 2001. Стан популяції вовка (*Canis lupus*) в Карпатському національному природному парку. *Вестник зоології*, **35** (4): 97–101.
- Киселюк, О. І., В. М. Клапчук, О. В. Тимчук. 2001. *Сторінками Червоної книги*. Карпатський національний природний парк. Яремче, 1–138. ISBN 966-7524-26-4
- Киселюк, О. І. 2002. Населення дрібних ссавців лісових екосистем північно-східного макросхилу Українських Карпат. *Вісник Луганського педагогічного університету імені Тараса Шевченка*. Серія Біологічні науки, № 1 (45): 15–18.
- Киселюк, О. 2005. Особливості угруповань дрібних ссавців високогірних лук Східних Карпат. *Novitates Theriologicae*, **5**: 28–30. pdf: <https://bit.ly/3fVITwJ>
- Киселюк, О. І., В. Б. Тимочко, В. О. Кріпчук, В. Ю. Стефанюк, І. В. Грицюк. 2009. Тваринний світ. В кн.: *Карпатський національний природний парк*. За ред. М. М. Приходька, О. І. Киселюка, А. І. Яворського. Фоліант, Івано-Франківськ, 170–232.

ЗАГОРДНЮК, І. Олександр Киселюк — теріолог, еколог, природоохоронець, дослідник ссавців Карпат. — Нарис про випускника Ужгородського університету (1984), що працює в Карпатському національному природному парку (1986), де працює й понині заступником директора з наукової роботи. У 1998 р. захистив дисертацію на тему «Населення дрібних ссавців заповідних екосистем Східних Карпат». Науковий інтерес полягає у вивченні та збереженні як окремих природних екосистем загалом, так і окремих видів. Активно працює над системою моніторингу біоти, співпрацює з різноманітними організаціями у питанні збереження екосистем Карпат. Автор близько 220 наукових публікацій.